

PAU MARTÍ I LA FUNDACIÓ DEL MONESTIR DE L'ASSUMPCIÓ DE MATARÓ*

CONSIDERACIONS PRELIMINARS

D'ençà que mossèn Josep Pou i Parera publicava, a inicis de la dècada de 1930, la seva recerca sobre la història de la comunitat i l'edifici de les caputxines de Mataró (POU 1931), no s'han publicat altres estudis monogràfics que s'hi refereixin. Així doncs, són molts els buits historiogràfics pel que fa a l'estudi de la comunitat de les caputxines de Mataró. En aquest sentit, però, és meritori remarcar l'obra de fra Valentí Serra de Manresa (SERRA 2002, 336-349) que, en el seu treball de caràcter general sobre les caputxines de Catalunya i Balears, dedica tretze pàgines a la comunitat mataronina. Una de les causes de la manca d'estudis predita, és l'escàs interès que suscita l'edifici a ulls dels historiadors de l'art. Amb tot, cal reflexionar sobre el fet que l'arquitecte¹ que el va edificar era un tècnic reconegut en la Catalunya de l'època i que, a redós de les parets de l'esmentat cenobi, hi ha una història rica en detalls i matisos (SERRANO 2004).

Aquest treball neix empès pel desig que la mare abadessa tenia per conèixer més a fons la vida del qui fou fundador del monestir de Mataró. Per l'escassetat documental, presento els modestos resultats d'aquesta breu recerca, tot disculpant-me, ja que, de ben segur, no satisfà la voluntat de l'encàrrec. En base a un recull de documentació de diferents arxius, hem intentat refer a grans trets la biografia del fundador de la comunitat de caputxines de Mataró.

SOBRE LA VIDA DE PAU MARTÍ

Per tal de traçar la biografia de Pau Martí, ens és indispensable recórrer a l'obra ja citada de Josep Pou que, malgrat el seu estil retòric i el seu tuf gairebé hagiogràfic, és el referent clau després d'haver perdut l'arxiu documental de la comunitat durant els altercats del juliol de 1936. Així, doncs, ens valdrem de la Causa Pia redactada per Martí i transcrita per mossèn Pou, així com dels seus originals, dipositats a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona,² i d'altres informacions que ens deixà el capellà del monestir en la seva obra.

Pau Martí nasqué a Barcelona en el si d'una família benestant, probablement de mercaders. Tot i que enlloc de la documentació oficial que Martí féu redactar, consta la seva professió explícitament, altres fonts documentals estudiades, així com la lectura crítica de l'oficial, apunten, però, la seva adscripció al món mercantil.

Martí va rebre la seva educació a l'oratori de Sant Felip Neri de Barcelona, després de la qual va viure durant trenta-tres anys a la ciutat de Lisboa. Segons el mateix Martí: «Yo, Pablo Martí, que siendo originario de Barcelona, no sé qué movimiento me impelió a Lisboa y allí criándome con amor paternal de D. Juan Martí, bastante hábil en las ciencias matemáticas, en el espacio de treinta años que residí en ella, con el trabajo e industria de uno y otro, fueron algunos, no pocos los bienes adquiridos.»³ De la lectura atenta d'aquest text, sembla que Martí ens amagui els motius que el dugueren a marxar a Lisboa. Quin seria el motiu que l'impel·lí a residir a la capital lusitana? Potser sota «trabajo e industria» s'amaga una pràctica no gaire canònica que a Martí li interessava ocultar.

Desconeixem amb exactitud quins foren els anys que Pau Martí restà a Lisboa, però el que sí sabem és que el 1734⁴ ja vivia de nou a Barcelona, i també que al juny de 1730 encara restava a Lisboa.⁵ Tenint en compte que hi va estar durant trenta anys, és plausible que marxés de Barcelona entre 1700 i 1704. Sigui quina sigui la data de la seva partença, veiem que, durant el primer terç del segle XVIII, Martí va residir a l'estranger. Veiem també que marxà durant la primera etapa del regnat de Felip V o l'inici de la Guerra de Successió. Arribat aquest punt del discurs, fer hipòtesis de si Pau Martí era felipista, austriacista o bé no era partidari de cap pretendent al tron, sembla un pèl arriscat. No tenim proves concloents per decantar-nos per una o altra opció, tret del fet que els Martí, com alguns dels corresponents comercials catalans, foren investigats per la policia borbònica a causa de sospites. A la sospita no li mancava fonament, no envà, els mercaders i comerciants havien estat en part els impulsors del conflicte de rebel·lia a Felip V. En aquest context, veiem com els Martí foren objecte d'una inspecció policial el 1716, que fou dirigida per Josep Molines, eclesiàstic i exrector de Sant Maria del Pi, i militant felipista, que treballava al servei del monarca. Molines adreçava el 1716, a la Reial Audiència, un informe acompanyat d'un llistat inculpatori que deia així:

«A los negociantes de esta plaza he dado orden para que presenten relación de sus correspondencias y habiéndolas puesto en mis manos (y son las adjuntas) y observándolas yo encargo a la Real Audiencia, que haga entender a los negociantes, que los que tienen correspondencia en Roma con los sujetos que contiene la inclusa nota, Rubricado de mi mano (y son todos desafectos a Su Mag. con actos positivos lo demuestran en aquella carta) en ella y retirando de sus manos el negocio se abstengan en adelante de corresponderse con ellos...»⁶

El text no tindria cap mena de transcendència, si no fos perquè a la llista hi apareix Francesc Martí, germà de Pau Martí, com a comerciant resident a Roma, i no a Lisboa, com el seu pare i el seu germà. A Francesc Martí, se'l culpava de conspirar contra Felip de Borbó des dels Estats pontificis, on residia amb l'excusa del comerç.⁷ Molines, per encàrrec de Felip V, amb maniobres com aquestes pretenia, d'una banda, controlar els exiliats austriacistes i, alhora, atacar el primer ministre Alberoni davant els Estats pontificis (TORRAS 1990, 119). No envà, la Santa Seu, amb Climent XI al capdavant, s'havia decantat per Carles durant el conflicte successori.

Pel que fa a Pau Martí i al seu pare Joan, ens adonem que no «gaudien» de l'apel·latiu de «desafectos», sinó que consten com a simples corresponsals dels següents comerciants barcelonins: Josep Buigas, Joan Francesc Comelles, Gaspar Salla, Agustí Clavell, Josep Nadal, Segimon Milans, Josep Milans, Jaume Milans, Francesc Sadurní i Rafael Vilar.

Segueix essent estrany que Martí, a la Causa Pia de 1733, no anomenés la presència del seu germà a Lisboa⁸ ni, molt menys, a Roma, ni tampoc els motius que l'havien dut personalment al regne de Portugal. Més que decantar-nos per l'opció de l'arxiduc Carles, creiem que Pau Martí no especificava el motiu de l'anada a Portugal, ja que allà tenia una activitat comercial un pèl discutible, si més no a ulls de la recent fundada comunitat monàstica de Mataró. Tot i que seria relativament lícit especular que els Martí, com bona part de la burgesia barcelonina, foren els principals interessats a coronar Carles, i no Felip, com a rei d'Espanya, i que per això es van exiliar durant trenta anys, creiem que a Joan i Pau Martí els movien altres interessos.

Quina era, doncs, la raó per la qual Martí ofería tantes ambigüitats a la seva Causa Pia? Quina era l'activitat que duia a terme per guanyar «algunos, no pocos los bienes adquiridos»? Per quina raó Martí no especificava la seva font de benefici? És possible que els Martí es dediquessin a l'exportació del fruit del monocultiu de la vinya, transformat en aiguardent pel alambins del Maresme, i que això no fos del tot satisfactori a la comunitat de monges ni a les dignitats eclesiàstiques i civils de la ciutat de Mataró. No eren pocs els mercaders que a finals del segle XVII i principis del XVIII comerciaven amb l'aiguardent embarcat als ports de Tarragona, Salou o Mataró, a fi i efecte d'intercanviar-lo per les gramínies procedents de Polònia i Ucraïna, de les quals el Principat sempre havia estat deficitari. Potser els «no pocos bienes» que Pau Martí i el seu pare havien guanyat amb «trabajo e industria», eren fruit del comerç d'aiguardent. Altrament, potser el fet de no detallar el motiu de la seva presència a Portugal, respon a una possible vinculació amb els «desafectos», com el seu germà Francesc, a qui interessava esborrar, i per recuperar el perdó del monarca, què millor que fer un generós donatiu.

Pel que fa a la vida privada del nostre personatge, la desconeixem gairebé completament. Sabem que fou solter i que morí el 2 de juliol de 1749. Fou enterrat a l'església de Sant Felip Neri, on s'havia educat, i d'on també era benefactor.

Segons Pou i Parera (Pou 1931, 20), per causa de la seva sobtada mort, no arribà a temps de signar el testament i, per tant, caria de validesa legal. En aquell document, Martí llegava totes les seves pertinences en forma de deixes amb finalitats caritatives, però a la seva mort la comunitat fundada per ell a Mataró, l'oratori de Sant Felip Neri de Barcelona, i els seus descendents, litigaren, disputant-se la seva heretat. Finalment, el cas es resolgué declarant el testador «ab intestato» i fent un repartiment equànim.

LA FUNDACIÓ DEL MONESTIR DE MATARÓ

Sobre les causes que motivaren Pau Martí a realitzar el generós donatiu per a la fundació del monestir de les Caputxines de Mataró, Martí ens diu això:

«Y como sucediere la muerte de mi hermano, sobreviviéndole, con la gracia del Espíritu Santo, con empeño deseé transportarlos por manos de los pobres a los tesoros celestiales, en que, mirando la pobreza de las monjas capuchinas que profesan la Regla de Santa Clara entregada por San Francisco de Asís, todo mi ánimo se dirigió a sus estatutos, fundando y dorando una causa pía, cuyos réditos sirviesen en subsidio de las limosnas que les faltasen. Y verdaderamente enseñado, con el ejemplo de la ciudad de Barcelona, en donde ya de tiempo se halla erigido y fundado (1599) un monasterio de monjas capuchinas, del cual fue la primera abadesa la V. Angela Serafina, que es cierto a los ciudadanos y moradores de ella las llenó de todo género de virtudes. Cuidando pues mi ánimo a otra ciudad marítima, cercana, inquiriéndola con cuidado, dirigí mi intento a la ciudad de Mataró...»⁹

Així doncs, Martí, mogut per la mort del seu germà, fundava a Mataró el monestir de Caputxines; ara bé, per què a Mataró i no a qualsevol altre lloc? Sembla ser que la tria de Mataró enfront de qualsevol altre indret reafirma la hipòtesi que els Martí comerciaven amb productes mataronins. Creiem que donat el mercat atlàntic on anaven adreçats aquests productes, és possible que es tractés d'aiguarent.

Una altra pregunta que ens fem, és si veritablement Pau Martí fundà el monestir per amor a Déu o hi havia una causa que el movia a ser caritatiu. Si acceptem la possible vinculació de Martí amb el bàndol austriòfil, és possible que la força motriu que movia Martí a fer el generós donatiu residís en la commutació de l'acusació que l'havia obligat a exiliar-se a Portugal durant trenta anys. En aquest sentit, podria ser vinculant el fet que Martí, en un principi, volia que no es conegués la seva identitat, tot intentant passar per anònim.

Interpretem com interpretem el fet, no podem perdre de vista l'evidència: la fundació de la comunitat de les clarisses caputxines, és una mostra més de la vitalitat de la jove «ciutat» de Mataró a començament del segle XVIII.

Després de la compra dels terrenys situats a l'Esplanada, propietat, fins aleshores, dels esposos Maria de Torner Mata i Miquel Torner Vilapura, per valor de 3.200 lliures catalanes, Pau Martí rebé el vist-i-plau de Felip V en forma de llicència el 9 de juliol de 1729. Tanmateix, el bisbe atorgà el seu permís el 4 de novembre de 1730.

El 8 de juny de 1730 el notari públic de Barcelona, Bonaventura Olzina, aixecava la taba notarial¹⁰ per la qual s'assentaven les bases del concurs a subhasta pública, per a la construcció del monestir de Mataró. La taba, la sotassignava Jaume

Duran, en nom de Pau Martí, ja que aquest era a Lisboa. Jaume Duran és un dels comerciants més importants de la Catalunya del moment i, malgrat que és present a l'informe policial de Molines de 1716, no figura com a correspost comercialment amb els Martí. Malgrat no figurar com a socis en la documentació, els pressuposem una relació d'amistat i, possiblement, alguna eventual empresa comercial conjunta.

Francisco Soriano, aleshores director del projecte de construcció de la Universitat de Cervera (SERRANO 2004), guanyà el concurs de 1730 per a l'edificació del monestir.

La primera pedra es col·locà el 17 de desembre de 1730, tercer diumenge d'Advent, amb el beneplàcit del bisbe de Barcelona, monsenyor Jiménez de Cascante, per satisfer els desitjos del monarca expressats en la Reial llicència.¹¹

«Procedió dicho Sr. Rector a bendecir y colocar la primera piedra, que era cuadrada con cinco cruces en la faz de la misma hechas, y ayudándole el arquitecto, la colocó en el hondo del portal mayor en donde debía construir la Iglesia, y en un agujero de la misma piedra, hecho a propósito, se colocó un vaso de vidrio cristalino, dentro del cual se puso un pergamino con unas inscripciones, y otro pergamino con la armas de Rey, de la Ciudad, de la Religión de Capuchinas y las del devoto fundador, un escudo de oro con la efigie de S.M., otras monedas de plata y cobre, y el agujero se cubrió con cal y canto. Luego se cantó el *Te Deum*, (...)»¹²

Abans de finalitzar les obres, Pau Martí ordenà la redacció de la ja mencionada Causa Pia a Bonaventura Olzina, el mateix notari que havia redactat al juny de 1730 la taba per a la construcció. Per mitjà del nou document, Martí es comprometia a mantenir la comunitat mentre visqués, i a traspassar aquesta obligació al consistori municipal després de la seva mort. El 18 de novembre de 1733 es féu el projecte de la Causa Pia anomenada de l'Assumpció,¹³ tot i que fou reforçada diverses vegades amb posterioritat. Martí demanà al bisbe, el 21 d'abril de 1734, la seva llicència per dotar-la de legalitat, amb aquestes paraules:

«Després dels meus dies lo Il·tre ayuntamiento desta ciutat y altres personas devotas cuidaran de la administracio de ella, zelant en est negoci la major gloria de Déu, susubmetenme sempre al decret de la Sta Iglesia nostra mare (...) suplicant se vulla posar en ell la sua autoritat y decret.»¹⁴

En la redacció de la causa, Martí figurava com a benefactor anònim: «Y para mejor esmalte de su vocación fervorosa, no quería dicho Devoto se usare ni supiere de su apellido, si sólo que el Ayuntamiento se quedase con el nombre de glorioso fundador, cuidando y administrando la mencionada Causa Pía (...)». Martí pretenia romandre en l'anonimat, com ho manifesta també a la Reial llicència de Felip V, així com les cartes amb els regidors de l'ajuntament, però el 22 de juny de 1730 es féu pública la seva identitat (POU 1931, 25 i 26).

Finalment, el bisbe aprovava la Causa Pia amb autorització apostòlica el 12 d'abril de 1741 (POU 1931, 19). Aquesta causa, s'encarregaria tant de sustentar la comunitat com de mantenir la fàbrica de l'edifici per mitjà de les rendes i censals d'algunes cases properes al monestir.

L'obra del cenobi va concloure a finals de 1735, però foren convenients alguns arranjaments, que demoraren l'obra fins al 1736.

El 23 de desembre de 1740 Martí rebé de la Santa Seu la concessió del títol de «fundador» que «post ejus mortem, Magistratus Mataronis potiatur Titulo Protectoris» (SERRA 2002, 339).

Les monges no s'instal·laren a la nova casa conventual fins que el bisbe sancionà la Causa Pia; així, el 23 d'abril de 1741, prengueren possessió del monestir en solemne processó les sis monges procedents de Santa Margarida la Reial, acompanyades dels gegants, l'àguila i les autoritats municipals. I es publicà:

«Sea á todos manifiesto y notorio, como hoy, que contamos á los 23 días del mes de abril, año del nacimiento de Nuestro Señor Jesu-Christo de 1741 (...) el Ilmo y Rmo Sr. Francisco del Castillo, Príncipe de Vintimilla (...) y obispo de Barcelona entra e introduce en el nuevo Monasterio, construido y edificado en esta ciudad de Matarón por D. Pablo Martí para monjas capuchinas (...).»¹⁵

Aquell mateix dia, Pau Martí va cedir la propietat a l'abadessa Maria Magdalena Llucià. «Al día que ingresaron las Madres Fundadoras a este convento, el señor Fundador entregó las llaves del mismo al Sr. Obispo en señal de donación (...)».¹⁶

El 15 de maig de 1741 el bisbe de Barcelona, Francisco del Castillo, demanava al prior dels caputxins de Mataró que fra Mariano de Perafita «atendiese al espiritual consuelo y dirección así de las madres fundadoras como de las novicias».¹⁷ Satisfeta la demanada espiritual de la comunitat, Martí veia culminat el procés que l'havia fet esdevenir fundador del monestir mataroní.

Després de la seva mort, el 2 de juliol de 1749, el títol de fundador, així com el patronat del monestir, passà a l'Ajuntament de Mataró. El record de Martí es va anar esmoreint amb el pas del temps. Tot i això, al portal del monestir encara roman, dins la fornícula que hi ha sobre l'arc central, una estatueta de ceràmica on figura l'apòstol dels gentils, amb una inscripció al plint on es pot llegir «San Pau». Aquest epígraf recorda, si més no, el patró onomàstic d'aquell qui féu que la fundació fos possible.

Alexis Serrano Méndez

NOTES

- * Agraeixo a la mare Montserrat, abadessa, i a tota la comunitat, així com als seus superiors, l'ajut per l'elaboració d'aquesta i anteriors recerques.
- 1.- Francisco Soriano fou un arquitecte reconegut, ja que dirigí les obres d'edificis com la Universitat de Cervera (1720?-1745), el convent de Sant Agustí Nou de Barcelona (1729-1730), i projectà l'edificació de l'hospital de Castelltort de Cervera (1733) i el convent de Mínims (1740), també a Cervera.
  - 2.- De la Causa Pia, es conserven tres còpies a l'arxiu històric del Col·legi de Notaris de Barcelona. Vegeu un primer esbós (AHPB, notari Bonaventura Olzina, manual de 1733, f. 355 vers-360), una versió més reforçada (AHPB, notari Bonaventura Olzina, manual de 1734, f. 138-146) i una darrera versió, amb l'afegit del beneplàcit apostòlic de Francisco del Castillo, príncep de Vintimilla, datada al 1741 (AHPB, notari Bonaventura Olzina, manual de 1734, f. 258 vers-265).
  - 3.- Causa Pia redactada per Martí, transcrita i traduïda per Pou i Parera (Pou 1931, 21). L'original, en llatí, es troba a AHPB, notari Bonaventura Olzina, manual de 1734.
  - 4.- El remitent d'una carta al bisbe de Barcelona dona fe que Martí tornava a ser a Barcelona. ADB, Ordes religiosos. Caputxines 1705-1887 s/n.
  - 5.- El 8 de juny de 1730 Jaume Duran, en nom de Pau Martí, manava la redacció de la taba notarial al notari públic Bonaventura Olzina. Al document s'especifica que Martí resideix a Lisboa. AHPB, notari Bonaventura Olzina, manual de 1730, f. 353.
  - 6.- ACA, Reial Audiència. Papeles de S.E., lligall 3, billetes 361.
  - 7.- ACA, Reial Audiència. Papeles de S.E., lligall 2, plec 32.
  - 8.- La presència de Francesc Martí a Lisboa està documentada a la documentació referent a la investigació de Josep Molines. ACA, Reial Audiència. Papeles de S.E., lligall 2, plec 32.
  - 9.- Causa Pia redactada per Martí, transcrita i traduïda per Pou (Pou 1931, 21).
  - 10.- AHPB, notari Bonaventura Olzina, manual de 1730, f. 352.
  - 11.- La llicència de Felip V fou rubricada el 9 de juliol de 1729 i, malgrat no haver-nos arribat, Pou ens desglossa els punts més importants. (Pou 1931, 24-25).
  - 12.- ACCM, «Noticias sobre la fundación», f. 3.
  - 13.- ADB, Sèrie *Comunium* 1741, 22 i 23 abril, f. 136-139.
  - 14.- ADB, «Ordes Religiosos». Caputxines, 1705-1887 s/n.
  - 15.- «Procedimenta, facta in translatione sex monialium capuccinarum ex Monasterio Sanctae Margaritae Barcinonensis, et Fundatione Monasterio monialium capuccinarum aud civitatem Mataronensem, diócesis Barcinonem., sub titulo Assumptionis B. Mariae. Diebus 22 & 23 Aprilis 1741. Barcinone Typ, J Suria, 1741» (...) (Copiat, per Serra de Manresa, d'AG. Roma, Catalonia: Moniales, G.40 Sectio XII)
  - 16.- ADB, «Elencos del arceprestazo», Mataró/1 (1921) núm. IV.
  - 17.- ACA, «Ordes religiosos i militars» /7. Fons monacals procedents de la Universitat.

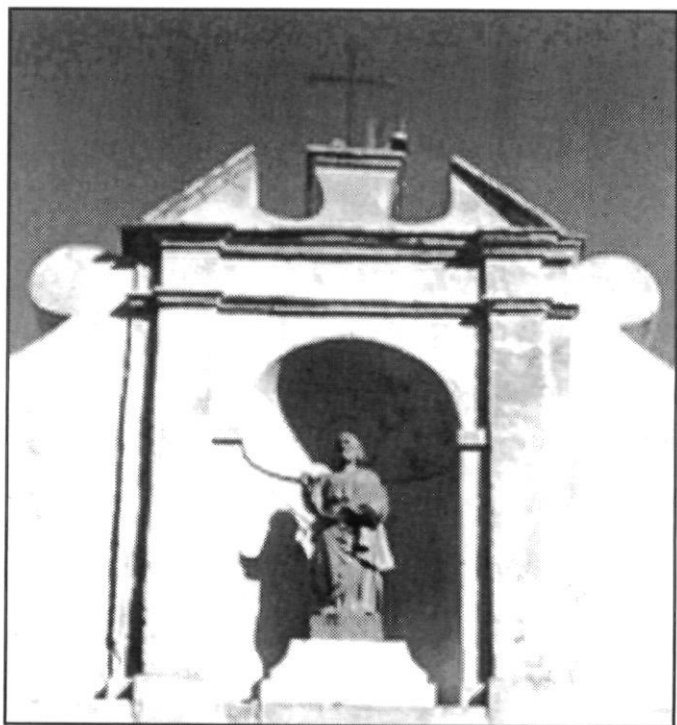
BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER, Antoni. *Diccionari Català-Valencià-Balear* (Barcelona 1980).
- ARRANZ, Manuel. *Los profesionales de la construcción en la Barcelona del siglo XVIII*. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona 1981 (part inèdita).
- LLOVET, Joaquim. *Mataró, dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*. Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 2000).
- MADURELL, Josep. «Los contratos de obras en los protocolos notariales y su aportación a la historia de la arquitectura (s. ix-xvi)», *Revista de estudios históricos y documentos de los archivos de protocolos n° 1*, Revista del Colegio de Notarios de Barcelona (Barcelona 1948).
- MOLAS, Pere. *Comerç i estructura social a Catalunya i València als segles xvii i xviii* (Barcelona 1977).
- POU, Josep. *El convento y la comunidad de monjas capuchinas de Mataró en el transcurso de dos siglos* (Mataró 1931).
- RIBAS, Marià. «El valuós conjunt del convent de les monges caputxines de Mataró, destruït el juliol de l'any 1936», *Fulls de Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 12 (Mataró 1981).
- SERRA, Valenti. *Les clarisses caputxines a Catalunya i Mallorca, de la fundació a la guerra civil (1599-1939)*. Col·lecció de Sant Pacià (Barcelona 2002).
- SERRANO, Alexis. «La construcció del monestir de l'Assumpció de Mataró», *III Jornades d'Història i Arqueologia Medieval del Maresme* (Mataró 2004) (en premsa).
- TORRAS, Josep M. «Els corresponsals del comerç català a Europa al començament del segle XVIII», *Recerques/23* Història, economia, cultura. Curial (Barcelona 1990).

ABREVIATURES EMPRADES

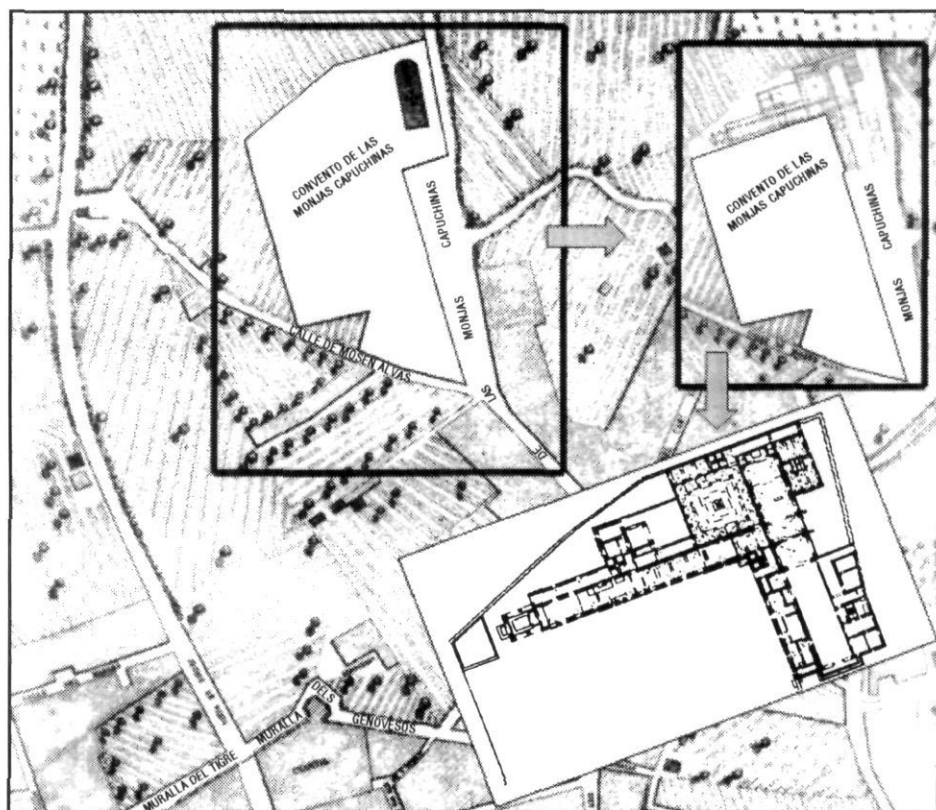
- ADB - Arxiu Diocesà de Barcelona
AHPB - Arxiu Històric de Protocols de Barcelona
ACA - Arxiu de la Corona d'Aragó
ACCM - Arxiu Capitular Caputxines de Mataró
AG Roma - Arxiu General de Roma
ICC - Institut Cartogràfic de Catalunya

Fornícula del portal del monestir de l'Assumpció, amb l'estatueta de ceràmica on figura el patró del fundador; al plint es pot llegir encara *San Pau*.

Autògraf de Pau Martí.

Composició basada en la planta del monestir sobreposada en un detall del parcel·lari de 1880. (Font: ICC)